

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور

WWW.KONKUR.INFO

Konkur
.info

<https://konkur.info>

درس ششم جنگ جهانی اول و ایران

زمینه‌ها و علل جنگ جهانی اول:

- عمده تحولات تاریخ جهان، به‌ویژه اروپا، در قرن ۱۹ م متأثر از تأثیرات و پیامدهای انقلاب کبیر فرانسه و انقلاب صنعتی بود.
- مهم‌ترین تحولات ناشی از پیامدهای انقلاب کبیر فرانسه و انقلاب صنعتی: تداوم و گسترش رقابت‌های استعماری، رشد اندیشه ملی‌گرایی (ناسیونالیسم) و ظهور قدرت‌های جدید.

الف) تداوم و گسترش استعمار:

- عوامل گسترش استعمار در جهان: انقلاب صنعتی و تولید سلاح‌های پیشرفته مانند توپ و کشتی‌های جنگی
- دولت‌های استعمارگر در قرن نوزدهم میلادی: ۱- دولت‌های استعمارگر اروپایی، به‌ویژه انگلستان و فرانسه، با گسترش مستعمرات خود در قاره‌های آسیا، آفریقا، آمریکا و اقیانوسیه ۲- دولت روسیه نسبت به همسایگان جنوبی خود یعنی ایران و عثمانی ۳- در قاره آمریکا، ایالات متحده و با بهره‌گیری از توان نظامی و اقتصادی اقدام به نفوذ و مداخله در امور کشورهای آمریکای لاتین (آمریکای جنوبی) کرد.

- روسیه از نظر علمی و فرهنگی به‌مراتب از کشورهای اروپای مرکزی و غربی عقب‌مانده‌تر بود.
- اهداف روس‌ها از حمله به ایران و عثمانی: ارتش روسیه در طول این قرن باهدف رسیدن به دریاهای گرم و آبراه‌های مهم، بارها به قلمرو امپراتوری عثمانی در شبه‌جزیره بالکان و حوزه دریای سیاه و نیز سرزمین‌های ایرانی در دو سوی دریای کاسپی (قزوین) یورش آورد و مناطق وسیعی را تسخیر و تصرف کرد.

مقاومت در برابر استعمار؛

- مردم بسیاری از کشورهای مستعمره در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین (در قرن ۱۹ و نیمه اول قرن ۲۰ م در برابر سلطه استعمارگران بر سرزمینشان مقاومت کرده یا جنبش‌های اعتراضی به راه انداختند.
- مهم‌ترین جنبش‌های اعتراضی علیه استعمارگران: ۱- قیام مهدیون در سودان به رهبری مهدی سودانی در مقابل انگلیس ۲- مبارزات مردم الجزایر به فرماندهی امیر عبدالقادر بر ضد ارتش فرانسه ۳- شورش سپاهیان هندی و مبارزات ضد استعماری گاندی در هندوستان و جنبش استقلال طلبانه مردم آمریکای لاتین به رهبری سیمون بولیوار

ب) رشد اندیشه ملی‌گرایی و ظهور قدرت‌های جدید:

- در سده ۱۹ م، دو جریان فکری ملی‌گرایی و آزادی‌خواهی در بسیاری از سرزمین‌ها و جوامع اروپایی پا گرفت و زمینه‌ساز شکل‌گیری کشورها و دولت‌های ملی جدیدی شد.
- تفکر ملی‌گرایی، مردمان و گروه‌های قومی را که تاریخ و فرهنگ و زبان مشترکی داشتند، برانگیخت تا باهم یکی شوند و زیر پرچم حکومتی یکپارچه و مستقل قرار گیرند. ایتالیایی‌ها، آلمانی‌ها، لهستانی‌ها، صرب‌ها و مجارها از جمله این اقوام بودند.
- چگونگی وحدت ایتالیا: تا حدود اواسط قرن ۱۹ م ایتالیا کشوری چندپاره بود که بر هر قسمت آن خاندان‌های مختلف، پاپ‌ها و یا کشورهای همسایه (اتریش و فرانسه) حکومت می‌کردند. در نیمه دوم این قرن، ملی‌گرایان ایتالیایی به رهبری کاوور و گاریبالدی قیام کردند و با استفاده از رقابتی که میان اتریش و فرانسه وجود داشت، موفق شدند ایتالیا را متحد کنند و تحت حاکمیت حکومت ملی و مستقلی درآوردند.

اتحاد آلمان

➤ **وضعیت آلمان پیش از تشکیل امپراتوری:** آلمانی‌ها نیز همچون ایتالیایی‌ها تا میانه قرن ۱۹ فاقد حکومت یکپارچه بودند و سرزمین‌های آنان در اتحادیه ضعیف موسوم به اتحادیه آلمانی در کنار هم قرار داشتند. در آن زمان، ملی‌گرایان آلمانی خواهان یگانگی تمام آلمانی‌ها و تشکیل کشوری واحد بودند اما امپراتوری اتریش مجارستان، که نفوذ فراوانی بر اتحادیه آلمانی داشت، مخالف چنین وحدتی بود و شکل‌گیری آلمان متحد و نیرومند را تهدیدی برای خویش می‌دانست.

➤ **چگونگی تشکیل امپراتوری آلمان:** ایالت پروس، که یکی از بزرگ‌ترین و قدرتمندترین ایالت‌های اتحادیه آلمانی بود، پیشگام وحدت آلمان شد. ویلهلم یکم فرمانروای پروس به کمک صدراعظم خود بیسمارک، ملقب به مرد آهنین آن ایالت، سرزمین‌های آلمانی را متحد و امپراتوری آلمان را تأسیس کرد (۱۸۷۱ م). پروس برای رسیدن به این موفقیت بزرگ، با کشورهای دانمارک، اتریش مجارستان و فرانسه جنگید و آن‌ها را شکست داد.

➤ امپراتوری آلمان تحت هدایت ویلهلم اول و جانشین او، ویلهلم دوم و مهم‌تر از آن درایت صدراعظم مقتدری چون بیسمارک به سرعت به مسیر پیشرفت و اقتدار گام نهاد.

➤ **عوامل تبدیل آلمان به کشوری صنعتی:** ۱- تأسیس و توسعه مدارس و دانشگاه‌ها ۲- برپایی صنایع جدید ۳- بسط شبکه حمل‌ونقل و ارتباطات.

➤ **رقابت آلمان و انگلستان:** آلمانی‌ها با ساخت تسلیحات مدرن به‌ویژه توپ، هواپیما، کشتی جنگی و زیردریایی، با انگلستان که در آن زمان قوی‌ترین نیروی دریایی را داشت، به رقابت برخاستند.

تشکیل اتحاد و اتفاق سه‌گانه

➤ **اهداف آلمان از آلمان پیمان اتحاد سیاسی و نظامی با برخی کشورها:** یک سو باهدف مقابله با تهدیدهای خارجی به‌ویژه خطر حمله فرانسه و از سوی دیگر برای پیشبرد سیاست‌های توسعه‌طلبانه خود در اروپا و فراسوی دریاها.

➤ **چگونگی تشکیل اتحاد سه‌گانه:** خست با امپراتوری اتریش مجارستان پیمان اتحاد بست و سپس، ایتالیا را نیز وارد این پیمان کرد و اتحاد سه‌گانه (مثلث) را تشکیل داد (۱۸۸۲ م).

➤ **اهداف فرانسه از دوستی با روسیه و انگلستان:** در مقابل، فرانسه برای خروج از انزوای سیاسی و پایان دادن به برتری‌جویی آلمان

➤ **چگونگی تشکیل اتفاق سه‌گانه:** فرانسه نخست با روسیه و سپس با انگلستان پیمان‌های جداگانه‌ای منعقد کرد که آن‌ها را دوبه‌دو شریک و متحد سیاسی، نظامی و اقتصادی یکدیگر قرار می‌داد. مدتی بعد، انگلستان و روسیه نیز با بستن معاهده ۱۹۰۷ م به اختلافات خود در ایران، افغانستان و تبت پایان دادند.

➤ **مهم‌ترین علل بروز جنگ جهانی اول:** ۱- اختلافات مرزی و دشمنی شدید آلمان و فرانسه ۲- مسابقه تسلیحاتی ۳- رقابت بر سر مستعمرات ۴- اقدام برای توسعه نفوذ و دخالت در منطقه شبه‌جزیره بالکان

جنگ جهانی اول (۱۹۱۴ - ۱۹۱۸ م)

شروع جنگ

➤ **حادثه شروع جنگ جهانی اول:** در پی قتل ولیعهد اتریش و همسرش به دست یک صرب ملی‌گرا در شهر سارایوو مرکز بوسنی، اتریش به حکومت صربستان مستقل اعلان جنگ کرد.

➤ در آغاز کشورهای عضو اتحاد مثلث با کشورهای اتفاق مثلث وارد جنگ شدند (اوت ۱۹۱۴ / تابستان ۱۲۹۳ ش).

➤ پس از آغاز جنگ امپراتوری عثمانی و بلغارستان به اتحاد مثلث و ژاپن، یونان، پرتغال، رومانی و برخی کشورهای دیگر به اتفاق مثلث پیوستند

➤ ایتالیا نیز در میانه جنگ از اتحاد مثلث جدا شد و به اتفاق مثلث پیوست.

➤ جنگ جهانی اول به مدت ۴ سال در زمین و دریا و حتی هوا ادامه یافت.

➤ در جبهه شرقی، روس‌ها به سرعت بسیج شدند و از سقوط و اشغال کشورشان توسط ارتش آلمان جلوگیری کردند.

➤ در جبهه غربی نیز فرانسوی‌ها با حمایت انگلیسی‌ها و سایر دولت‌های متفق مقاومت کردند و جنگ را به حالت فرسایشی درآوردند.

انقلاب روسیه

➤ اوضاع و شرایط نابسامان دوران جنگ جهانی اول بر نارضایتی و خشم مردم روسیه از حکومت خودکامه تزارها افزود.

➤ **چگونگی انقلاب ۱۹۱۷ روسیه:** عده‌ای از مخالفان به کمک واحدهایی از ارتش در پتروگراد (پایتخت) دست به شورش زدند و با

تشکیل دولت موقت، نیکولای دوم، آخرین تزار روس را برکنار کردند. در این میان، گروهی از انقلابیون سوسیالیست روسی معروف به بلشویک‌ها که در تبعید به سر می‌بردند، با حمایت آلمانی‌ها به روسیه بازگشتند. رهبر آن‌ها، لنین پیرو کارل مارکس، فیلسوف معروف آلمانی بود و با نظام سرمایه‌داری مخالفت می‌کرد.

➤ **شعارهای لنینی:** تسلط کارگران بر تولید و صلح، زمین، نان و همه قدرت از آن شوراها پشتیبانی سربازان، کشاورزان و کارگران را جلب کرد.

➤ پیروزی انقلاب روسیه: انقلابیون بلشویک سرانجام، با تسخیر مقرر حکومت موقت در پتروگراد، قدرت را به دست گرفتند (نوامبر ۱۹۱۷)

➤ **اقدامات لنین پس از پیروزی انقلاب:** ۱- حکومتی کمونیستی بر پایه شوراها کارگران و کشاورزان به وجود آورد ۲- تمامی

احزاب روسیه، به جز حزب کمونیست را غیرقانونی اعلام کرد. ۳- روسیه به اتحاد جماهیر شوروی تغییر یافت. ۴- متصرفات وسیعی را در غرب و جنوب غربی روسیه به دولت‌های متحد واگذار کرد و در مقابل، با آنان قرارداد صلح بست و سربازان روسی را از جبهه‌های جنگ فراخواند.

پایان جنگ

➤ آمریکا تا ۱۹۱۷ م بی‌طرفی خود را در جنگ حفظ کرد.

➤ **علت ورود آمریکا به جنگ:** حمله پیاپی زیردریایی‌های آلمانی به ناوگان آمریکا و غرق کردن کشتی‌های این کشور

➤ **چگونگی پایان جنگ جهانی اول:** با ورود نیروهای تازه‌نفس آمریکایی به جبهه جنگ، ارتش متفقین ابتکار عمل را به دست

گرفت و سربازان خسته آلمانی را عقب راند. پس از آن، دولت‌های متحد یکی پس از دیگری تسلیم شدند و جنگ جهانی اول پس از چهار سال و اندی به پایان رسید (نوامبر ۱۹۱۸ / پاییز ۱۲۹۷ ش).

آثار و پیامدهای جنگ

➤ **آثار و پیامدهای جنگ جهانی اول:** ۱- پیمان صلح ورسای ۲- تشکیل جامعه ملل ۳- تلفات و خسارت‌های انسانی و اقتصادی

پیمان صلح ورسای

➤ پس از خاتمه جنگ، نمایندگان از کشورهای مختلف، از جمله دولت‌های پیروز و شکست‌خورده در جنگ، باهدف عقد قرارداد صلح

در کاخ ورسای پاریس گرد هم آمدند. در این میان، پیمانی که با آلمان بسته شده اهمیت بیشتری داشت.

➤ **تصمیمات پیمان ورسای در مورد آلمان:** بر اساس این پیمان، مستعمرات آلمان میان متفقین تقسیم شد و بخش‌هایی از خاک این کشور به فرانسه و لهستان واگذار گردید. به‌علاوه، آلمانی‌ها ملزم به پرداخت غرامت به دولت‌های متفق و محدود نگه‌داشتن توان نظامی خود شدند.

➤ **پیامدهای پیمان صلح ورسای:** ۱- فروپاشی امپراتوری‌های اتریش مجارستان و عثمانی ۲- تغییر نقشه سیاسی اروپای شرقی و خاورمیانه ۳- شکل‌گیری کشورهای جدید

➤ **تشکیل جامعه ملل:** به پیشنهاد ویلسون، رئیس‌جمهوری آمریکا- باهدف تأمین صلح و امنیت جهانی و جلوگیری از جنگ - با عضویت بیش از ۴۰ کشور در شهر ژنو در سوئیس تشکیل شد.

➤ **تلفات و خسارت‌های انسانی و اقتصادی:** ۱- تلفات و مصائب جانی، جسمی و روحی ۲- ویرانی منابع و مراکز اقتصادی، تولیدی و مالی اروپا و دیگر مناطق جهان ۳- بیش از ۹ میلیون نظامی در این جنگ کشته و ده‌ها میلیون نظامی مجروح، اسیر و مفقود شدند. ۴- کشته، مجروح، بیمار و یا آواره شدن میلیون‌ها غیرنظامی در سرتاسر جهان، بر اثر عملیات جنگی یا اتفاقات ناشی از جنگ مانند کمبود مواد غذایی و شیوع بیماری‌های همه‌گیر.

➤ ایران در جنگ جهانی اول

➤ **اوضاع ایران هم‌زمان با شروع جنگ جهانی اول:** هم‌زمان با آغاز جنگ بین‌الملل اول، ایران وضعی آشفته داشت و حکومت مشروطه به دلیل اختلاف‌های سیاسی داخلی، ضعف تشکیلات اداری و نظامی، مشکلات اقتصادی و دخالت‌های فزاینده خارجی، قادر به سروسامان دادن به امور و برقراری نظم و امنیت نبود.

اشغال نظامی ایران

➤ **سیاست ایران در مقابل جنگ جهانی اول:** دولت ایران پس از شروع جنگ جهانی اول، اعلام بی‌طرفی کرد اما کشورهای درگیر در جنگ، به‌خصوص روسیه و انگلستان، به بهانه‌های مختلفی آن را نقض کردند.

➤ **بهانه روسیه و انگلستان برای لشکرکشی به ایران:** در اوایل جنگ، مأموران و جاسوسان آلمانی ۱ در مناطق مختلف ایران به اقداماتی بر ضد دولت‌های اتفاق مثلث دست زدند.

➤ **اقدامات روسیه و انگلستان در ایران:** نظامیان روسی بخش وسیعی از نیمه شمالی کشورمان را، که بر اساس معاهده ۱۹۰۷ منطقه تحت نفوذ روسیه شناخته می‌شد، اشغال کردند. انگلستان نیز گروهی از افسران انگلیسی و مزدوران هندی را به ایران فرستاد و در بخش‌های جنوبی میهن ما، نیروی پلیس جنوب را تشکیل داد.

➤ **قرارداد ۱۹۱۵:** قرارداد ۱۹۱۵ ایران را به دو قسمت تقسیم کردند؛ نیمه شمالی متعلق به روسیه و نیمه جنوبی سهم انگلستان شد. ➤ با شروع جنگ بزرگ، ارتش عثمانی نیز مناطقی از غرب کشور ما را اشغال کرد و با نیروهای اتفاق مثلث درگیر شد.

➤ **دولت موقت ملی و سرانجام آن:** با نزدیک شدن ارتش روسیه به تهران، شماری از ملیون، شامل برخی از نمایندگان مجلس شورای ملی، وزیران و شخصیت‌های مذهبی، به کرمانشاه مهاجرت نمودند و دولت موقت ملی را در آن شهر تأسیس کردند اما به دنبال شکست سپاه عثمانی از نیروهای اتفاق مثلث، دولت موقت فروپاشید و اعضای آن پراکنده شدند.

➤ **مقاومت ایرانیان در برابر اشغالگران در جنگ جهانی اول:** مردم و به‌خصوص عشایر در قسمت‌های مختلف ایران مانند فارس، بوشهر و خوزستان، تحت تأثیر فتوای مراجع تقلید در برابر متجاوزان ایستادند و از استقلال وطن خویش تا سرحد جان دفاع کردند. دلاورمردان تنگستانی، دشتستانی و دشتی به فرماندهی رئیس‌علی دلواری و مردم کازرون به رهبری ناصر دیوان

کازرونی با شجاعت و شهامت با نیروهای انگلیسی نبرد کردند و ضربه‌های سنگینی به آنان وارد آوردند. عشایر عرب خوزستان نیز در «نبرد جهاد» غیورانه با قوای بیگانه جنگیدند.

➤ **آثار و نتایج جنگ جهانی اول بر ایران:** ۱- موجب قحطی بزرگی شد که در نتیجه آن عده زیادی از هموطنان ما به سبب گرسنگی، سوء تغذیه و بیماری‌های ناشی از آن به طرز دلخراشی جان دادند. ۲- کاهش جمعیت شهرها و مناطق مختلف ایران پس از خاتمه جنگ ۳- ویرانی اقتصادی ۴- تزلزل و بی‌ثباتی دولت مرکزی ۵- تعطیلی مجلس شورای ملی و تضعیف بیشتر نظام مشروطه

قرارداد ۱۹۱۹ م

- به دنبال پیروزی انقلاب روسیه (نوامبر ۱۹۱۷ / پاییز ۱۲۹۶) دولت بلشویکی این کشور نیروهایش را از ایران فراخواند.
- انگلستان با تقویت واحدهای نظامی خود، علاوه بر نواحی جنوبی، مناطقی از نیمه شمالی ایران را نیز اشغال کرد.
- **اوضاع ایران پس از جنگ جهانی اول:** حکومت ایران در نهایت ضعف و انحطاط سیاسی و اقتصادی بود و دولت مرکزی توان اعمال حاکمیت در بسیاری از مناطق کشور را نداشت. برخی از سران ایلات و حاکمان محلی نافرمانی می‌کردند و شورش‌هایی در گوشه و کنار مملکت در حال شکل‌گیری بود. از نظر اقتصادی نیز دولت در تنگنای شدیدی قرار داشت و برای تأمین بخش عمده‌ای از مخارج روزمره خود، به دریافت پول از انگلستان نیاز داشت.
- **هدف انگلیسی‌ها از امضای قرارداد ۱۹۱۹ م:** انگلیسی‌ها فرصت را برای تحکیم نفوذ و سلطه پایدار خود و تأمین منافع درازمدتشان در ایران مغتنم شمردند و قرارداد ۱۹۱۹ را با دولت وثوق‌الدوله (۱۲۹۷ - ۱۲۹۹ ش) منعقد کردند.
- **تصمیمات قرارداد ۱۹۱۹:** ۱- به موجب قرارداد ۱۹۱۹، اداره امور دارایی و برخی دیگر از ادارات و وزارتخانه‌های ایران در اختیار انگلستان قرار می‌گرفت؛ ۲- همچنین مسئولیت تجدید سازمان و ایجاد ارتش یکپارچه ایران و تأمین اسلحه و تدارکات آن نیز به افسران انگلیسی داده می‌شد. ۳- در عوض، انگلستان متعهد می‌شد که وامی در اختیار دولت ایران قرار دهد تا تحت نظارت کارشناسان انگلیسی هزینه شود. برخی مفاد این قرارداد پیش از آنکه به تصویب مجلس شورای ملی برسد، به اجرا گذاشته شد.
- آیت‌الله سید حسن مدرس یکی از جدی‌ترین مخالفان قرارداد ۱۹۱۹ بود.
- دولت وثوق‌الدوله علاوه بر دفاع از قرارداد در مجامع سیاسی و نشریات، مخالفان را سرکوب و تعدادی از آنان را زندانی و تبعید کرد.

➤ اعتراض به قرارداد ۱۹۱۹ و مخالفت با آن ادامه یافت و یکی از علل مهم سقوط دولت وثوق‌الدوله بود.

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور

WWW.KONKUR.INFO

Konkur
.info

<https://konkur.info>